

ŞEHİR VE DEVRİM

A. Koop, Ville et Révolution, Sevil-Points, 1972, Paris.

A. Koop Sovyet mimarlığı ve şehirciliği üzerine birçok yazı yazmış bir mimar. Fransa ve başka ülkelerde yüksek öğrenim kurumlarında dersler de vermekte. İlk basımı 1967'de, ikinci basımı da 1972'de yapılan bu incelemede, «Şehir ve Devrim»de, alt başlığının da belirttiği gibi «1920 yıllarının Sovyet mimarlık ve şehirciliğini» ele almakta.

«Niye 1920 yılları?» Kitabın öz-sözünün konu edindiği soru budur.

Avrupa kapitalist toplumlarının endüstri alanındaki atılımlarının doğurduğu yeni ihtiyaçlara ve yeni teknik imkânların kullanımına dayanan 19. yüzyıl mimarlığı «Yeni Mimarlık» denilen anlayışı getirdi. Belli başlı her Avrupa ülkesinde gelişen bu anlayış geçmişin mirasına karşı eleştirel bir tavır alır. Akademik mimarlık geçmişteki deneylerin simgesi olarak eleştirilmeye başlanır. Bu yeni akımın önde gelen isimleri ise Le Corbusier, Mies van der Rohe, Hannes Meyer, Gropius'tur. Bu mimarlar ve çevrelerindeki kişiler az sayıdaki dostları ve öncü bilinen sanat kuruluşları dışında kimseden yardım görmezler. «Yeni mimarlık» bir azınlık muhalefeti olarak kalır. Koop bunun nedeninin, Avrupa'daki iktidarların amacının toplumu dönüştürmek değil, tersine eski yapısını olduğu gibi korumak olduğunu söyler. Oysa aynı yıllarda ilk sosyalist devrimi gerçekleştiren bir ülke vardı yeryüzünde. Bu ülkede yeni bir toplumu gerçekleştirmek için ik-

tidara gelmiş kişiler vardı. Bu kişiler kurmayı amaçladıkları yeni topluma uygun düşen yaşama ortamını da yaratmak zorunda olduklarının bilincindeydiler. Başka deyişle, amaçları «yeni bir mimarlık»tı, yeni topluma uygun düşen yeni yaşama ortamıydı. Toprağın özel mülkiyetini kısıtlayıcı tedbirler alınmış, konut, şehircilik ve planlama gibi konularda Devlet tek yetkili kılınmıştı. «Şehirciliğini serpilebilmesi için gereken nesnel temeller yaratılmıştı.» Avrupalı «yeni mimarlar» içinde yaşadıkları şehirlerin bilimsel ve teknolojik gelişmenin gerisinde kaldığını, doğurdıkları gereksiz harcamaları ve irrasyonel yanlarını vurguluyorlardı. Eleştirilerine dayanarak yeni tip bir şehir de tasarlayabiliyorlardı. Ne var ki, düşüncelerini tasarımlar düzleminde gerçekleştiremezler. Çünkü geleceğe ilişkin tasarımlar herhangi bir rasyonalizasyon ilkesinden değil, fakat eski düzeni alaşağı eden sosyalist devrimden kaynaklanıyordu. Yeni bir şehir, yeni bir mimarlık, yeni bir dünya sosyalizmin amacıydı zaten. 1920'lerin Sovyet mimarları için mimarlık bu nedenle «herşeyden önce insanlığı dönüştürmek için» bir araçtı. Amaçlanan yeni toplum ve eski dünyanın önyargılarından kurtulmuş olan yeni insan eski toplumun biçimlendiği mekânlar içinde gelişemedi. Yeni bir yaşama ortamı yaratmak gerekiyordu; hem de hiç vakit geçirmeden. Çünkü, eski insan bir yandan da bu yeni yaşam ortamında yaşayarak yeni insana dönüşecekti. Bu diyalek-

tik bir anlayıştır. Yeni yaşama ortamı bir yandan yeni toplumun yansıysa bir yanda bu yeni toplumu yaratan kalıptır da. Kitabın yazarı, o yılların Sovyet mimarlarının temel yanılgısının insanın pek kısa bir süre içinde dönüşebileceğine inanmaları olduğunu söylüyor. Böyle bir dönüşümün uzun sürse bile mümkün olduğuna değindikten sonra «Yeni mimarlık»ın Sovyetlerdeki başlangıç, gelişme yıllarına eğilimin gerektiğini ekliyor: «Modern mimarlığın tarihi bugünkü mimarlığı anlamaya ve değerlendirmeye yarar. Bugünkü araştırmaya ve buluşlara 1920'lerde yapılanların devamıdır ve o zamanlar yapılanların bilinmesi bugünkü mimarlığın içinde bulunduğu kısır döngüden çıkmasına yardım edecektir. O yıllarda yapılan araştırmalar yalnızca biçimi değil, sorunların toplumsal, siyasal yanlarını da ele alıyordu.»

Sovyetler'de «Yeni mimarlık» akımının doğuş ve varolma mücadelesinin tarihini ele almak için A. Koop «Devrim-öncesi dönem Rusya'sında mimarlık»ı tanıtmaya çalışır. Çarlık Rusya'sında gelişen kapitalizm kendi ihtiyaçlarını yaratır: fabrikalar, depolar, tren garları, büyük mağazalar, v.b. Sanayi şehirlerinde fabrikalar yapılıyorsa da ortaya çıkan yeni sınıfa, sanayi proletaryasına gerekli olan konutların yapımı gerçekleştirilmiyor denilecek kadar düzensizdi. İşçi aileleri ya burjuvaların oturduğu binaların zemin katlarında, ya şehir çevresindeki barakalarda ya da kimi sanayicilerin yaptıkları, içinde mobilya olarak tek bir kerevetin bulunduğu ortak yatakhanelerde yaşıyorlardı. Kapitalizmin gelişmesiyle mimarların görevlerinde de değişiklik gö-

rülür. O zamana kadar özel konaklar, saraylar gerçekleştiren mimarlar artık kiralık apartmanlar, fabrikalar, depolar çizeceklerdi. 19. yüzyıl sonunda Rus mimarlarının tüm etkinliği bir yapıyı belirli bir stil ile giydirmekti. «Stil»leri seçen müşteriydi. 1. Dünya Savaşı öncesinde, zenginleşen tüccarların Moskova'da yaptıkları binalarda katlar ve odalar gotik, Rönesans, Yunan ve Roma stilleri tarafından paylaşılmıştı. Bu dönemde, mimarlar sipariş ne olursa olsun kabul ediyorlardı. Böyle demekle A. Koop elbetteki mimarları suçlamıyor. Sipariş almayı da ne yapabilirlerdi? Belirtmek istediği tek şey, mimarın etkinliğinin yarıcılıktan yoksun olduğudur. Mimarlık, değişik stilleri aynı ya da başka başka yapılara uygulanmasıydı. Zevksiz Rus burjuvazisinin siparişlerinin esin kaynağı özlemini çektiği geçmişin şatafatıydı. Buna bağlı olarak mimarlar ikiye ayrılmışlardı: bir grup mimar, gerçek mimarlığın yalnızca klasik gelenekte, gerçek kültürün ise Batı'da olduğuna inanıyorlardı, bir başka grup içinse ulusal kültür biricik esin kaynağı, gelişebilecek biricik mimarlık ise Rus mimarlığıydı. Bu iki grup arasındaki tartışma sanıldığından uzun sürer. Devrimi izleyen ilk yıllar boyunca olduğu kadar, «yeni mimarlık»ın doruğa eriştiği 1925 - 1930 yıllarında da varlığını sürdürür. Öyleki sonunda, modern mimarlığa karşı direnen eklektik anlayış üstün çıkar. Bunun nedenlerinin başında, Koop'a göre, 1920'lerin modern Sovyet mimarlığının geçmişe hiçbir şey borçlu olmaması gelir. Avrupa'da savaş sonrası dönemin modern mimarlığı savaş öncesi yılların akademik olmayan öncü mimarlığının mantıklı devamı olmuştur. SSCB böyle bir mirasa sahip değildir. Modern Sovyet mimarlığı «geri bir kapitalizmin mimarî anlatımı» diye kabul ettiği bir mimari anlayışla aralıksız bir mücadele sürdürmektedir. Klasik stil yandaşları 1920'lerin ateşli tartışmalarına katılmayacak ve resmi mevkilerde bulun-

maya devam edeceklerdir. Etkileyici güçlerinden yararlanıp «erşilmez ve aşılmaz» saydıkları bir mimarlığı geri getirmeyi ve filizlenen ve tüm aşırılıklarına karşın ilerde olumlu ürünler verebilecek olan modern Sovyet mimarlığını susturmayı başarırlar. Akademisyen Çtçusev ile mimar Joltovski bunlardandır.

Devrimin ilk yılları sanatçıları harekete geçirmişti. Birbirlerinden çok şeyde ayrılan bu sanatçıların birleştikleri tek nokta sanata devrim gerektiği gibi devrime de sanat gerektiğiydi. Heykelcilik, resim gibi sanatlar Devrim'den önce doğmuş olan akımlara dayanıyorlardı. Oysa Çarlık Rusya'sında hiçbir ilerici akım gelişmemişti. Yeni Sovyet mimarlığının geçmişten edinebileceği hiçbir olumlu miras yoktu. Bu yoksunluk mimarlığa özgü bir nitelikten ileri gelir. Mimarlık öbürleri gibi bir sanat değildir. Ancak belirli programlar ve siparişler temel üzerinde gelişebilir. Çarlık Rusya'sının siparişleri ise mimarlık alanındaki bir yenilenmenin kaynağını hiçbir şekilde oluşturamazdı. Öte yandan, kimi özellikleri nedeniyle mimarlık bir sanatsa da ekonomik ve teknik bir sürecin ürünüdür de. Bu ekonomik ve teknik süreç ise 1920'lerin Rusya'sında başlayamazdı.

SSCB'de modern mimarlığın başlangıç tarihi olarak 1923 yılı kabul edilir. Bu «Emek Sarayı» proje yarışmasının açıldığı tarihtir. «Emek Sarayı» programı dev ölçüler içinde tasarlanmıştı. Dev ölçülere olan eğilim bütün bir dönemin ortak özelliği olmuştur. A. Koop bu eğilimi, nezdese yapıların büyüklüğü ile kapitalist dünyayı aşamaya duyulan safca bir istek olarak tanımlar. Modern Sovyet mimarlığının başta gelen isimlerinden biri haline gelecek olan Vesnin kardeşlerin «Emek Sarayı» projesi yapının iskeletinin ilk bakışta görülebilmesi ve betonarme kullanımıyla gerçek bir dönemeci dile getirir. Bu projeyle Vesnin kardeşler birçok eğilimin yanında devrim-öncesi dönemin zevksizliğine de taviz vermiyorlardı.

Bu zevksizlik, refahın biricik simgesi olarak eski mülk sahiplerinin eklektik stilini kabul eden emekçi sınıflar tarafından da paylaşılıyordu. Bütün halkların, bütün emekçilerin Devrim safında yer almasına neden olacak bir «Emek Sarayı», 1. Sovyet Kongresi'nde (30 Aralık 1922) SBKP yöneticilerinden S. Kirov tarafından dile getirilmişti. Kirov «düşmanlarımızın bile rüyalarında görmedikleri» bir saray düşünüyordu. Vesnin kardeşlerin projesi geçmişin imtiyazlılarına özgü salatanatı hiçbir şekilde hatırlatmayan bir biçime sahipti. Aynı yılların bir olayı ise, 1925 Paris Dekoratif Sanatlar Sergisi için genç mimar Melnikov'un gerçekleştirdiği SSCB pavyonudur. Pavyonun amacı genç Sovyet iktidarının amaçlarını ve düşüncelerini dünyaya tanıtmaktı. 1925'de Sovyetler'in ithal edebilecek çok az malı vardı. A. Koop SSCB pavyonunun Sergi'deki birkaç modern mimarlık eserinden biri olduğu kanısındadır. Nitekim günümüzde her serginin ortak özelliği olan, sergilenen konulara uygun bir yolun izlenmesi ilkesi ilk kez bu pavyonda uygulanmıştı. Bu tarihten sonra tüm dünyanın ilerici mimarları Sovyet mimarlığıyla ilgilenmeye başlamışlardı. Melnikov'un Paris'teki pavyonu, Vesnin kardeşlerin «Emek Sarayı» devrim öncesinin eklektizminden mimari bir yenilenmeye götüren yolun önemli basamaklarıdır. Böylece «Çağdaş Mimarlar Birliği»nin kurulduğu 1926 yılına gelinir. 26 Kasım'da SBKP'nin XV. Kongresi toplanır. «Tek ülkede sosyalizm» tartışmaları başlar. Sosyalizmin SSCB sınırları içinde kurulması kararı alınır: a) SSCB'de sosyalizmin kuruluşu vakit geçirmeden başlayacaktır; bu nedenle sosyalizmin çerçevesini oluşturacak olan yapıların gerçekleştirilmesi gerekir; b) ülkenin sanayileşmesine öncelik tanınacağından konut, toplumsal ve kültürel donanım gibi tüketim maddelerinin yapımı ikinci plana itilmeliydi. Batı Avrupa'da yeni bir mimarlığı mümkün kılan sanayi teme-

li hiç olmazsa birkaç ülkede vardı. Fakat Sovyetler'de modern mimarlığın gelişmesi büyük ölçüde bu temelin gelişmesine bağlıydı. Buna karşın 1925-1932 dönemi modern mimarlığın doğduğu, ilk ürünlerini verdiği ve söndüğü dönem olmuştur. 1925 yılı aynı zamanda, Devrim ertesinde öğrenime başlayan öğrencilerin mezun oldukları yıldır. Bu öğrenciler eski Akademilerden değişik bir öğrenim görmüşlerdi. Ülke ekonomisinin hızla geliştirilmesi kararı ile Savaş Komünizmi döneminde güçleşen koşullar nedeniyle şehirlerden kırlara göç eden nüfus, eskiye oranla düzelen koşullar sonunda yeniden şehirlere akın eder. Doğan konut sorununa eski mülk sahiplerinin evlerini dağıtarak geçici olarak çözüm bulunursa da yeni konut yapımı bir zorunluluk olarak kendini duyurur. Yeni yapılar yalnızca konut sorununu çözmek için değil, sosyalist düzenin yeni yaşama ortamını oluşturmak için de gereklidir. 1923 yılında «Yeni Mimarlar Birliği» (YMB) kurulur. Bu topluluktan. 1925'de «Çağdaş Mimarlar Birliği» (CMB), 1928'de de «Proleter Mimarlar Birliği» (PMB) kavnaklanır. Proletkult hareketine bağlı olan «PMB» 1930'larda modern Sovyet mimarlığının cökertilmesinde baş rolü oynayacaktır. «CMB» ile SSCB'de yeni tip bir mimar çıkar ortaya. Eskiden bir dekoratörden başka bir şey olmayan «mimar», bugün bir siyasetçi, bir sosyolog, bir teknisyen, kelimenin tam anlamıyla bir mimardır artık. Geleneksel mimarın «görevini» kat kat aşan bir aşere sahiptir: toplumun dönüştürülmesi. Bu mimarların teknokratlıkla ilgileri yoktu. Toplumsal bir siparişe cevap vermek zbrunda kalan bu mimarlar her yurttaş gibi, ilk biçimlerini almakta olan yeni bir dünyanın yapımından yer almışlardı. «CMB» kendi mimarlık anlayışına konstruktivist adını veriyordu. Teorisyenlerinden A. Gan'a göre «sanatsal üretim alanındaki maddeci akım ve yaratım yöntemi olarak konstruktivist

vizm toplumsal ve verimli evrimini diyalektik maddeciliğe bağlı olarak gerçekleştirmişti.» Konstruktivistler, devrim-öncesi dönemin mimarlık eserlerine yeni bir kavramla karşı çıktılar: «Yeni toplumsal kondansatör». Elektrik kondansatörü akımın niteliğini nasıl değiştiriyorsa, tasarladıkları «toplumsal kondansatör» de kapitalist toplumun biçimlendirdiği, yalnız kendi çıkarıyla uğraşan bireyi, herkesin çıkarının ayrı ayrı her bireyin çıkarıyla kaynaştığı sosyalist toplumun bilinçli bir militanı durumuna dönüştürecekti. Oysa eski düzene, eski yaşama biçimine karşı çıkmakla yeni düzene ilişkin açık bir düşünceye sahip olmak birbirinden ayrı şeylerdir.

1929'da SSCB'de ağır sanayiyl kurmak ve geliştirmek amacıyla 1. Beşyillik Plan uygulamaya konulur. Plan'ın gerçekleşmesi emekçi sayısının yükselmesini gerektiriyordu. Büyük kitleler ve özellikle kadınlar üretime katılabilirlerdi. Plan'ın gerçekleşmesi için çalışan bir militan olan Yuri Larin bu sorunların farkındaydı. Öncelikle üretimin artmasını amaçlıyordu. Üretim artışı olmaksızın sosyalizmin hedefi olan insanın dönüşmesinin gerçekleşemeyeceğini inanıyordu. Yeni insan, SSCB ekonomisinin dönüşümü sonunda ortaya çıkacaktı. Başkalarına göre ise, bu yeni insanın doğuşu için gereken koşulları daha bugünden yaratmak zorunluydu.

O dönemin mimarları burjuva ve küçük burjuva konutların kapitalizmin yansıması olduğu görüşündeydiler. Dünya yüzünden yalnızca kapitalizmi değil, onun yansımasını da yani konut biçimini, şehirlerini, eski yaşama biçimini de silmek gerekiyordu. İnsanları yaşama koşullarının yansıması olarak kabul eden bu mimarlar, aşama ortamının insanı üzerinden etkisinden yararlanarak insanı dönüştürmeye çalışıyorlardı. Bu yaşama ortamı ise kurulması düşünülen yeni topluma uygun olmalıydı. Mimarlar

yeni insanın serpilmesi için gereken konutları, şehirleri kurmalıydılar. Bunun yanında, Engels'in geleceğin sosyalist düzeninin şehirini betimlemeyi reddettiği bilinir. Engels ütopuya yer vermez. Kopp'da benzer bir kaniya sahip: bu mimarlar kendilerine başlıca görev olarak insanı dönüştürmeyi saptamışlardı. Oysa unuttukları şey bu dönüşümün yalnızca ne bir yaşama ortamının ne de ahlâki biçimlere de bürünebilen bir ifadenin sonucu olmadığıydı. Oysa yeni yaşama ortamı belirli bir sanayileşme olmaksızın gerçekleşmezdi. Buna karşın, böyle dönüşümlerin yeni biçimde yapılar yaratmak ile gerçekleşebilecek kadar kolay olmadığını da biliyorlardı. Temel dönüşümlerin ekonomik dönüşümler olduğunun bilincindeydiler. Toplumsal dönüşümleri tek yanlı olgular olarak değil, yaşama ortamının da etkilediği olgular olarak kabul ediyorlardı. Rusya'nın yüzyıllık geriliği yalnızca ekonomik değil, kültürel bir olguydu da. Bu kültürel gerilik, bu eski yaşam ortamı ülkenin gelişmesini engelleyebiliirdi. Mimarlar bu engelin aşılmasına mimarlık yoluyla katkıda bulunacaklardı. Bunun için iki tip yapıyı gerçekleştirmeyi öneriyorlardı: bir yanda konut, öte yanda işçi kulübü ve ikisinin sentezi olarak «genel kondansatör».

A. Kopp işçi kulüplerinin yeni bir kültür anlayışını dile getirdiğini belirtir: İşçi kulübü birbirlerine ortak çıkarlarla bağlı olan ve kültürün gerekliliğinin bilincinde kişilerden oluşan bir topluluğun kültür anlayışına uygun düşen yapıdır. Bu kulüplerin yaratılmasında amaç; işçilere toplantı, öğrenim, spor salonları kitaplıklar içeren yapılar sunmaktır. Sovyet iktidarının ilk yıllarında ve 1917-1925 yıllarında sendikal ve siyasal örgütlerin yönettiği birçok örgüt kurulur. Kulüpler eski kilselere, hançarlara, uygun olan her yere yerleşiyorlardı. Kulüp yapılarının düzenlenmesi Devrim'i izleyen günlerde Sovyet mimarlarının başlıca işi olacaktır.

Birlikim 34/60

Birçok mimar bu konuda projeler gerçekleştirir. Hepsinin ortak yanı, ne planlarında ne de dış görünüşlerinde içlerinde soyluluğunkinden değişik nitelikte bir kültürel etkinliğin var olduğunu belirten hiçbir şeyin bulunmamasıydı. Vésnin kardeşlerin «Emek Sarayı» projesi «işçi ve köylülerin ufuklarını genişletmeleri için gereken herşeyi kapsar» biçimde düşünülmüştü. O zamanki projelerin hepsi gibi bu proje de bütün Moskova için tasarlanmıştı. 1925'e geldiğimizde ise artık kulüpler kültürel gereçlerin kolay erişilebilirliği ilkesini temel alıyorlardı. Bu nedenle o yıllarda semt ve işyeri kulüpleri tasarlanmaya başlar. Kulüplerin gördüğü ilk değişiklik budur. Daha sonraları bunu nitel bir değişim izler. Eskiden kültür dağıtan kuruluşlar olan kulüpler artık gelen kişilerin kültürel yaratıma katıldıkları bütünlük haline alıyorlardı. Öz-üretim ilkesi gitgide kulübün eksenini oluyordu. Bu nitel değişim mimari yapıda da bir değişim gerektiriyordu. Örnek vermek gerekirse: İlk yapılan kulüplerin belirli sayıda seyirci alabilen, sayıları belirli gösteri salonları vardı. Bu sahnelerde zengin topluluklar oyunlarını sergiliyorlardı. Oysa kulübe gelenlerin yaratıcılık görevi almalarıyla amatör topluluk sayısı birdenbire artmıştı. Artık seyircilerin ve gösterilerin sayısına bağlı olarak gösteri salonunun hacmini değiştirebilmek gerekiyordu. Yeni bir tiyatro mimarisine oyuncu ile seyirci arasındaki sınır silinmeliydi. Böylece ortaya esnek bir mimarlık sorunu çıkar. Bu sorun, etkinliklere bağlı olarak ya birbirlerinden ayrılmaları ya da birleştirilmesi gereken bütün kulüp bölümleri için geçerliydi. I. Kolossov ile Melnikov'un yaptıkları kulüpler bu söylenenlere örneklerdir. 1928 yılı ile birlikte kulüpler yeni bir değişime konu olurlar. Melnikov ile Golossov'un kulüpleri bile tümüyle gösteri salonu çevresinde; bu salon merkez alınarak yapılmış olmaları nedeniyle eleştirilere konu olurlar. Bu tarihten sonra kulüpler sahnenin egemen

öge olduğu yapılar olmaktan çıkarlar. Buna bir örnek olan 1929'da Leonidov'un gerçekleştirdiği proje programı yeni bir kültür anlayışını da dile getirmektedir.

«Yeni toplumsal kondansatör»lerden biri de konuttu. Sovyet iktidarının kurulmasını izleyen yıllarda mimarların konut planına getirdikleri değişiklik hizmetçi odasının, servis merdiveninin, çalışma odasının planından çıkarılmasıyla sınırlanmıştı. Kısa bir süre içinde, o günün koşullarında her aileye klasik tipte konut verilmesinin çok pahalıya çıktığı anlaşıldı. Tek bir aileye uygun biçimde düşünülen yapılar birkaç aileye birden verilmeye başlandı. Her odada bir aile yaşıyordu. Mutfak ve banyo ortaklaşa kullanılıyordu. Oysa bu geleneksel apartman dairesinin planı birkaç ailenin birlikte yaşamasını imkânsızlaştırıyordu. Daha ucuzca çıkan, kolay ve hızlı biçimde yapılabilen, iç bölümlenmesiyle daha uygun bir konut tipi bulmak zorunluydu. O zamanlar için yeni olan standartlaşma kavramını getirmek ve değişik tipte bir konut yaratmak gerekiyordu. Araştırmalar iki yönde gelişir: yeni bir konut anlayışına denk düşen «hücre»lerin yapımı; yatay ve düşey hareket çizgileri boyunca bu «hücre»lerin sıralanması. «Hücre» gruplaştırmaları ile ortaya yeni tip bir bina çıkacaktı. Birinci durumda sorun şuydu: Bir ailenin, başka ailelerle bir apartman katını paylaştığı zamankinden daha iyi koşullarda yaşayabileceği 30 m² kaplayan tek bir oda ile bu odanın eklerinden oluşan bir «hücre» yaratmak. Konut insanları yaşama biçiminin dönüştürülmesine itmeliydi. İkinci duruma gelince yapılmak istenen şey, bir «hücre»ler, konutlar gruplaşması yaratmaktır. Böylece ortaya çıkan binaya «ortak-ev» adı veriliyordu. Bu «bina»larda ortak mülkiyet söz konusu değildi. Bir dizi hizmet ve donanımın gerçekleştirilmesi için küçük, özerk bir konum gibi yaşayan şehirsel bir öge yaratılacaktı. A. Kopp bu iki görüşün de olayları çok basitleştirdiği kanısında. Her

iki görüş de toplumun yalnızca üreticilerden oluştuğunu (herkesin günlük yaşamını iki kutup, fabrika ile konut, arasında geçtiğini varsaymaktaydı. Bu şematikleşmenin sonuçlarından biri, her bireyin gündelik hayatının en ince ayrıntısına değin planlanmış olmasıdır.

1920'lerde başta gelen «toplumsal kondansatör» fabrikaydı. Ülkenin sanayileşmesinin en önemli sorun olduğu dönemde şehirleşmenin temel araçlarından biri fabrikaydı. 1. Beşyillik Plan'ın mimarlara yüklediği görev, yerleşime yeni açılan alanlarda yeni, planlı şehirlerin yapılmasıydı. Bu şehirlerin tümü de sanayi şehiri olduğu için şehirlerle fabrikaları birlikte tasarlamak ve kurmak gerekiyordu. 1929 - 1930 yılları bugün bölge planlaması ya da ülke düzenlemesi denilen olgunun tüm sorunlarını ortaya koyan bir tartışmaya sahne oldu. «Nüfusum ülke çapında sosyalist dağıtım» belirleyici sorundu. Yeni şehirlerin nasıl planlanacağı sorusuna iki ayrı grup iki ayrı çözüm öneriyordu: şehirleşme yanlıları ile şehirleşmeyi engellem yanlıları. Şehirleşme yanlıları yeni şehirlerin «ortak-ev»lerden oluşmasını ileri sürüyorlardı. Buntardan biri olan Sabsov'evli ya da bekâr: her şehirlie 5-6 m²lik bir «hücre» veriyordu. Bir aile «hücre»si oluşturmak için iki hücre arasındaki kapıyı açmak, boşanmak içinse kapıyı kapamak yeterliydi. «Ortak-ev»lerde mutfak ortaktı. Hizmet ettikleri işyerlerinin bitişğinde dev «ortak-ev»ler olarak kurulan yeni şehirlerde ne birbirlerinden farklı semtler ne de merkez çevre ayrımı olacaktı. Bu tür şehirleri ülke çapında yaygınlaştırmak için şehir ayrımı ortadan kalkacaktı. Şehirleşmeyi engelleme yanlıları ise dev Rusya'nın el değmemiş kırlarında bireysel konutlar kurmayı düşünüyorlardı. Şehir binlerce parçaya bölünecek, evler çayır, ormanlara dağılacak. Doğanın kucağındaki evlerde insan doğuşundaki dengeye yeniden kavuşacaktı. 1. Beşyillik Plan SSCB'

nin dev kırılarında hidroelektrik santrallerinin kurulmasını öngörüyordu. Şehirleşmeyi engelleme yanlılarına göre ülkenin yeniden düzenlenmesinin ana ögesini enerji dağılım ağının çizgileri oluşturuyordu. Fabrikalar ülke yüzeyine dağıtılacaktır. Kırdan da şehirlerde, ülkenin neresinde olursa olsun fabrikaların kurulmasıyla şehir-köy ayırımının ortadan kalkması hızlandırılacaktır. Fabrikalar nasıl dağıtılmışsa konutlar da aynı biçimde dağıtılacaktır. Sökülüp takılan evler yapılarak evlerin hareketsizliği aşılmış olacaktır. Öte yandan konutlarda camlı alan bolca kullanılacak, güneş ışınları odayı boydan boya geçebilecek, pencerelerin kalkmasıyla konut, üstü örtülü bir terasa dönüşebilecektir. Geleneksel «oda» doğa içinde eriyecektir. A. Kopp bu «doğaya dönüş» akımının, varolan şehirlerin düzenlenmesinde kaçınılmaz bir yeniliğe uğrama kuşkusundan doğup geliştiğini söyler. Şehirleşme yanlıları ise şehirleşmeyi engelleme yanlıları arasındaki tartışmayı genç bir mimar, I. Lenoidov, aşar. Bir sosyalist şehir, Magnitogorsk'u planlar, Leonidov'un çizgisel bir şemaya uygun biçimdeki profesinin şehirsiz karakteri belirgin olmasına karşın çevreye uyan, büyük yeşil alanlara yer verir niteliği gözden kaçırılmamalıdır. Leonidov konut, işyeri dinlenme ve kültür yerlerinin organik bir bütün biçiminde birbirlerine bağlı olması gerektiğini düşünür. Tatil ve dinlenme evlerinin şehrin dışında yer almasını gereksiz kılmak için bahçeler, spor alanları ile çevrili bir konut yaratmak gerektiği kanısındadır. 1930 yılının başında ilerici mimarların hiçbirinin kurtulamacağı bir suçlama kampanyasının ilk kurbanı da Leonidov olur. Bir yarışmaya sunulan projeler Mimarlık Enstitüsü'nde tartışılırken Leonidov'un projesi tartışmanın merkezi haline getirilir. Oturum Leonidov'un suçlanmasıyla sonuçlanır. Bunu «Leonidovculuk ve zararları» adlı bir yazı izler. Az sonra da Leonidov'un yeni bir mimarlığın tüm öncülerinin özeti, yeni

bir aşamayı yaratabilecek olan mimarın meslek hayatı kapanır. SSCB'deki modern mimarlık da sönmeye başlar. Bunda «PMB» baş rolü oynar. Bu Birlik, tutarlı bir öğretiden yoksun olmasının, lâfazanlığı ve gerektiği zaman Marksizm klasiklerinden yaptığı alıntılarla örtmeye çalışıyordu. «PMB»'ye göre proleter mimarlık kitlelerin kurtuluşunun aracı olmalıydı. Gerçi konstruktivistler de aynı kanıdaydılar ama onların araştırmaları proje ve yapılaradan oluşan mimari araştırmalardı. Konstruktivistlere saldıran «PMB»'nin araştırmaları ise «söze» dayanıyordu. Bunu yaparken de kendi deyimleriyle «diyalektik yöntemi mimarlığa uyguluyorlardı.» İ profileri «CMB»'nin fonksiyonalist biçimlerinden esinleniyordu. Ne var ki «diyalektik» yöntemi uyguluyorlardı. Bu nedenle, Moskova'daki Kızıl Ordu Merkez Tiyatrosu'nun planı yıldız biçimindeydi. Çocuksu bir formalizmdi bu. Modern mimarlık «PMB»'nin saldırılarıyla saygınlıktan düşürülmüştü. Bir projenin oportünist, troçkist, gerici ya da feodal «özünü açığa çıkartmak» daha iyi bir prole yapmaktan her zaman için kolaydır. 28 Şubat 1928'de Sovyetler Sarayı'nın yapımıyla ilgilenen komite yarışma sonuçlarını bildirirken anıtsallığın, basitliğin, mimari anlatım için zorunlu olduğunu, yeni yaratım yöntemlerine olduğu kadar klasik mimarlıkta kullanılanlara da başvurmanın gerekli olduğunu açıklar. 1937'de 1. Sovyet Mimarlık Kongresi «Sovyet mimarlığının temel yönteminin sosyalist gerçekçilik» olduğunu bildirir. Bu karar ile, tıpkı eskiden olduğu gibi mimarlık yaratımından anlaşılan sey, «katalog»dan stil seçip uygulamak oldu. Ne olursa olsun, aecmişin taklit edilmesi araştırma yapmaktan çok daha az tehlikelidir. Geçmiş yüzyılların eserlerini, araştırmanın getirdiği tehlikelere tercih eden yetenezsiz kişiler ulusal kültür ve aeleneğin her bir sütun kırımında her bir sütun basında alzılandı dısüncesini savundular, dıven A. Kopp SSCB'de yeni mimarlığın kısa bir sürede çökme-

sine çok kişinin şaşırttığına değinir. SSCB'de yeni mimarlığın çöküşü dönemi inceleyenlerin temel bir yanılması vardır. Bu çöküşün bu «mimari dönemeç»in nedenlerini mimarlık alanında aramak boşunadır. Gerçek nedenler, görünümünden birinin de «sosyalist gerçekçilik» olduğu daha geniş bir tarih içinde yatmaktadır.

1920'lerin mimarları, insanlar arasındaki yeni ilişkilerin mimarları, bireysel hücrenin duygusuzluğunun toplumsal ilişkilerin zenginliği tarafından giderildiği şehirlerin mimarları olmak istemişlerdi. «Mimar» kelimesine yeni bir anlam kazandırdılar: tüm toplumu yeniden kurmayı amaçlıyorlardı. Yanılığdan arınmış değillerdi. Olabilirler miydi? Belki «PMB» yanılmazdı; fakat araştıran bu kişiler nasıl olur da yanılmazlardı? A. Kopp 1920'lerin mimarlarıyla kurulan toplumun uyuşmasını SSCB'deki «yeni mimarlık»ın başarısız kalmasının nedeni olarak kabul eder. «Bu mimarlık belirli bir tipte toplum için tasarlanmıştı, oysa kurulan toplum bambaşka bir toplumdur. 1920 ile 1930 arasında tasarlanan mimarlığın ne 1930 yıllarında ne de bugün gerçekleşmesi için bir neden vardır. Çağdaş Sovyet toplumunun 1920'lerin uzak ideallerinden esinlenen bir mimarlığa ihtiyacı yoktur». 1920'lerin mimarları yaşadıkları çağda, egemen olan bir sosyalizm anlayışına denk düşen yapılar, şehirler, v.b. tasarlamışlardı. Başarısızlıklarının, çöküşlerinin nedenini işte burda aramak gerekir: SSCB'de kurulan sosyalizm bu mimarların yaratımları, tasarımları boyunca başvurdukları sosyalizm miydi? A. Kopp bu soruya olumlu cevap vermiyor. Hayır, SSCB'de başka bir «sosyalizm» kuruldu; bu sosyalizm yorumunun topluma egemen olması, SSCB'de «yeni mimarlık»ın sonunu getirdi. Egemen olan bir sosyalizm yorumu Stalinizm'di.

1920'lerin tarihte eşi görülmemiş bu deneyinden her «yeni mimarlık» için bir ders çıkarmak, ancak bu mimarlığın neden «ye-

ni» olduğunu kavrayarak olabilir. Bu mimarlık toplumun tümünü kapsayan bir projenin (tasarımın) parçasıydı. Buna dayanarak bugün de yeni bir mimarlığın ancak mimar ve şehircilerin görev alacağı yeni bir toplumsal projenin aracılığıyla doğabileceğini düşünmek yerinde olur.

A. Kopp'un—bu incelemesi kimi yerde ayrıntılara inmesine karşın genel bir bakış açısının yönlendirdiği bir çalışma. Amacı ele aldığı konuyu bir dereceye kadar tüketmek değil. Son derece kısa bir süre içinde, çağdaş mimarlığın, şehirciliğin ve ülke düzenlenmesinin sorunlarını ortaya koyan, bu sorunların çözümünü için hazırlıklı olmadıkları halde araştırmaktan geri kalmayan 1920'lerin Sovyet mimarlarının deneyini duyurmak çabasındadır.

YUSUF ALP

BİR «DEV OLAY» ÜSTÜNDE

Dövülme esnasında ilk yumruklar çok acı verir. Ama dayak sürerken vurulan darbeler artık fazlasıyla acı vermez olur, «alışır» insan. Öyle ki öncekilerden çok daha sert darbeler karşısında en ufak bir savunma çabası bile gösteremez artık.

Ürün ve diğer «ilerleme»ci yayınların geçen ay kutladıkları «İ. Bilen'in 75. doğum yılı» üzerine yazdıklarını okuyunca aklımıza ister istemez bu geldi.

Ürün dergisi Kasım ayında «iki büyük yıldönümünü bir arada kutladıklarını ilan ediyor ve şöyle diyordu:

«Biri Büyük Ekim Sosyalist Devriminin 60. yılı. Öbürü Türkiye işçi sınıfının kendi bağrından yetiştirdiği büyük evladı İ. Bilen'in 75. doğum yılı»

(Ürün. Sayı 41. Kasım «iki Büyük yıldönümü» adlı yazı.)

Yazıda «bu aynı zamanda ulusalla enternasyonalin içiçe geçtiği, kaynaştığı iki dev olaydır.» deniliyor.

Geçen ayın tüm «ilerleme»ci yayınları doğumu, Ekim Devri-

miyle aynı «dev» sıfatına layık bir olay olan bu TKP genel sekreteri İ. Bilen hakkında yazılarda doluydu.

Türkiye sosyalist hareketinin tarihini, özellikle şu son on-onbeş yılın tarihini biraz olsun bilenler bu yazıları mutlaka okumalıdır. Bu yazıları yazan ve yazdıranlara hangi sıfatların verileceğini, ve yine İ. Bilen'in kişiliğine yağdırılan övgüler karşısında, bunları yazanlara «dalkavuk» sıfatının yetip yetmeyeceğine kolayca karar verebilirler.

Ekim Devrimini ve bir partinin genel sekreterinin doğum gününü aynı düzeyde saymak, ve bu ikisinin «içiçe geçip kaynaşan iki dev olay» olduğunu söyleyebilmek, bırakınız Marksizmi en basit bir sağıduyunun bile sınırlarını aşan, akıl almaz bir fütursuzluktur.

Burada «haddini bilmek»ten söz etmek anlamsızdır. Çünkü temelinden sakat, temelinden Marksizm-dışı bir uygulamadır bu doğum günü kutlamaları, törenleri. Ama ne var ki Stalin kültüründen devralınan bu «miras» süregelmiş ve bu uygulamalar sırasında doğum günü kutlanan kişi hakkında yapılan sınırsız övgülere alışılmıştır. Böylece «alışılmış» zihinlerde övgünün kendisi değil «had» di o da bir dereceye kadar yargılanır olmuştur. İ. Bilen'in doğum gününü Ekim Devrimiyle eş bir «dev olay» olarak niteleyenler, bu iki olayı yan yana getirmeselerdi, bu «talihsiz duruma» düşmeselerdi, çoğumuz İ. Bilen'in doğum günü kutlamalarını ancak İ. Bilen'in bunları hak edip etmediği açısından değerlendirecektik. Pek çoğumuz bu tip uygulamalar ile Marksizmin mantığının temelden çelişip çelişmediği sorusunu aklımıza getirmezdik.

İ. Bilen'in doğumunun Ekim Devrimiyle aynı «dev olaylar» serisi içinde koyanlara karşı duyulacak tepki bize «gelenek» haline gelmiş bu tip uygulamaların yüzlerce örneğini hatırlamalı ve tepkimiz, aslında bu geleneği üreten mantığın temeline yönelik olmalıdır. Ve unutul-

mamalıdır ki bu «gelenek», Marksizme vurulan darbelerin yalnızca biridir ve özünde bu gelenekle aynı nitelikte daha pek çok çeşit darbeyle Marksizmin temelleri yıllardır harpalanmakta, parça parça edilmektedir.

Bir rastlantı olarak bu sayımızda yer alan V. Gerratana'nın yazısında, Lenin'in kendi yaşgününün kutlanması karşısındaki tavrını anlatan bir bölüm var. Sırf bir karşılaştırma yapmak, nereden nereye geldiğini göstermek için yeterli bu.

Ama hiç şüphesiz bu kişi yüceltmesi konusunda «nereden nereye geldiği» konusunu düşünecek olanlar, geçmişteki uygulamaları saymasak bile bugün sinir bozacak derecede çok ve hattâ tüm sosyalist hareket alanını kaplayacak kadar yaygın örnekler görecektir. «Genel kural» haline getirilmiş olan bu uygulamaların yalnızca «doruk» bir örneğinden kısaca söz etmeliyiz.

Bugün K. Kore'de kendisini «Marksizm - Leninizmin sandalına oturmuş» olarak niteleyen Kim İl Sung ve onun yönettiği parti iktidardadır. Adının geçtiği her yerde «saygı duyulan ve sevilen lider Yoldaş», «Büyük Lider» v.b. sıfatlar mutlaka eklenen Kim İl Sung'un oğlu, damadı, karısı v.b. akrabaları da önemli bakanlıkları yönetmektedirler. Bunlara ek olarak daha şimdiden Kim İl Sung öldüğünde yerine oğlunun geçeceği de «Parti» kararı olarak alınmış durumdadır.

Kuzey Kore başkenti Pyong - Yang'da 20 metre boyunda yaldızlı bir heykeli ve şüphesiz ülkenin her yerinde daha ufak boyda heykelleri, alanları ve binaları «süsleyen» Kim İl Sung ve ailesi için, ilk Komünist hanedan sıfatını takan burjuva basınının bu yargısına komünist sözcüğünü defalarca tırnak içine alarak katılmamak mümkün mü?

Şu veya bu «siyasî gerekçe»lerle bu en son «doruk olay» varan bir kült yaratıldı. Adları mutlaka bir yüceltici sıfatla anılarak doğum günlerinde tören-

ler düzenlenen, «kitaplar» yayınlanan ve «kardeş parti»lerce yüksek onur nişanları karşılıklı dağıtılarak ve en sıradan cümleleri bile «alinti» yapılarak bir liderleri yüceltme geleneği iyice oluşturulmuş durumdadır. Bu geleneği savunanlara kişileri yüceltmenin Marksizmle, onun özü olan tarih anlayışıyla çeliştiği söylenecek olursa, bu sözlerin «teorik olarak doğru» olduğunu, «ancak» halk ile, toplum ile parti arasındaki bağları güçlendirmek için halkın yerleşik değer yargılarına uygun olan böyleli uygulamalara başvurmanın «pratik» önemi ve gerekliliği olduğunu söyleyeceklerdir. Bunlar yüceltilen kişinin şahsında Marksist - Leninist fikirlerin «Halka kavratılabilmek» imkânının sağlandığını da öne sürebileceklerdir.

Yerleşik «kahramanlar» kültünün yıkılmasının Marksizmin en başta gelen sorunu olduğunu kasten bilmezden gelen bu «savunucular», bizzat kendi kafalarında bu değer yargılarının, bu kültürün yerleşik olduğunu boşuna gizlemeye çalışıp, «halkı» kanıt göstermeye kalkıyorlar. Bu kültürün yerleşik kalması en hafif deyimle hoşlarına gidiyor. Bu temelden yanlış, sakat tezgahla bu anlayışla hiçbir «Marksist - Leninist fikir» kavratılamaz.

Bütün bunlar, bu olumsuz manzara, öyle görünüyor ki Marksizm komünizm kavramlarına gerçek içeriğini verenlerin karşısında bir direnç bir teslim olmama imtihanının konusu gibi Marksizmin özündeki asli değerlere sahip çıkanlar ne bu olumsuz olayların mantığına teslim olmayı ne de bu tip olay ve olgular nedeniyle yüzgeri etmeyi düşünmeyeceklerdir. Marksizmle açılan, «insanlığın tarih öncesini» aşma perspektifini her şeye rağmen savunacak, bu artık çağımızdaki insan eyleminde somutlaşma imkânları var olan değerleri sırf «değerler» olarak korumakla kalmayıp, bu artık sınırına gelmiş tehditlere, tahriflere karşı ödünsüz bir mücadele sürdürmenin zorunlu-

luğunun kanıtı olarak göreceklere bu manzarayı.

«Dev olay» konusunu burada keserek, **Ürün** dergisinin aynı sayısında yer alan «Eleştiri Özgürlüğü» ve Anti Komünizm» adlı yazıya şimdilik kısaca değinelim.

Bu yazı **Birikim**'in Mayıs (27.) sayısında yayımlanan «**Ürün**'e Cevap» başlıklı yazıya cevap niteliğinde, Okurlarımız hatırlayacaklardır ki, **Ürün** dergisinin 34. (Nisan) sayısında «İlerleme» dışındaki hemen hemen tüm eğilimleri ve bu arada «**Birikim**'i de anti-komünizmle suçlayan bir yazı çıkmıştı. **Birikim**'in 27. sayısında bu yazıya yeterli bir cevap verilmiş, «İlerleme»nin, karşıtı olan ÇKP eğilimi ile ortak olan mantığı sergilenmişti.

«Sovyet - Çin Çatışması»nın nasıl ortaya çıktığı, başlangıçtan bu yana gelişmesi v.b. konular **Birikim**'de hayli detaylı biçimde çeşitli defalar ele alınmış ve bu «çatışma»nın teorik içeriğinin neden dolayı «kutupsallık» deyimine adlandırılması gerektiği açıklanmıştı. Her iki kutubun da Sosyalist Hareketin kesinlikle çözümü kavuşturmak zorunda olduğu açıkça konulduğunda Marksizmin kesinlikle çözümleneceği temel sorunları gözardı eden, hatta bunları kasten gizleyen bir yaklaşıma sahip oldukları vurgulanmış, söz konusu sorunların neler olduğu, nereden doğduğu anlatılmaya çalışılmış ve bunlara ilişkin incelemelere dergide ağırlıklı yer verilmişti ve bu çaba bu derginin imkânları içinde sürdürülmektedir.

Birikim'deki bu kutupsallık açıklamalarının içeriğine özüne ilişkin hiçbir şey söylemeyen, bundan yine yan çizen, ama buna karşın «ancak burjuva liberalizmine yaraşan bu 'kutupsallık teorisi'» demekle yetinip, bu yargısını bir parça olsun açıklamaya gereğini duymayan **Ürün** yazarı, yalnızca kendileri, yaklaşımları üzerine söylediklerimizin ne denli doğru olduğunu ispatlamıştır.

SBKP ve taraftarlarını «İlerleme», ÇKP ve takipçilerini «Üçüncü dünyaya İten» sorunlar

vardır ve **Birikim**'de bu sorunlar açıkça ortaya atılmış ve bunların ne «İlerleme»ye ne de «Üçüncü dünyaya İtilme»ye neden olmayacak biçimde aydınlatılabilecek, çözümlenecek nitelikte oldukları vurgulanmıştı, Marksizm bize bu imkânı vermektedir ve dolayısıyla ÇKP ve SBKP'nin bunu örtülü biçimde yadsıyan ortak yaklaşımları kabul edilemez. Bu dergide yapılan analizlerin ve her iki kutba yönelik eleştirinin temeli, gerekçesi budur.

«Teorik temeli doktrinerlik» olan bir «sol sapma»yla suçlandığımız bu yazı, yukarıda söylediklerimizi ister istemez kabul etmiş oluyor. Ama tek bir cümleyle bile bu «teorik doktriner» için neden dolayı bir sapma olduğunu anlatmaktan kaçınıyor.

Bu bakımdan **Ürün**'ün Hüseyin Mercan isimli yazarının yazdıkları ne bir «cevap»tır, ne de her paragrafı yanlış olan bu yazı üzerinde ayrıca durmaya gerek vardır. **Ürün**, kendisine, sahip olduğu anlayışa yönelttiğimiz temel eleştiriye değinmeyip, hâlâ o ilk yazısında söylediği tümüyle sakat görüşleri yinelemeye devam ettikçe, belki okuyucularına karşı «cevap vermiş» görünümünü sürdürdüğünü ve İ. Bilen'in doğum yıldönümü gibi «büyük olayların ardında sorunun temelini unutturabileceğini» sanabilir.

Ama şurası açıktır ki, bu «büyük olaylarla kendisini yaşatmaya çalışan anlayış, «teorik doktrinerlik»le nitelendirilene karşı, Lenin'in söylediklerini kullanmaya kalkarsa bundan zararlı çıkar.

Her şey beklenilirdi de **Birikim**'in sözkonusu yazısında «SSCB'nin eleştirilmesinin yasaklanamayacağı» yolundaki sözlerine karşı, **Ürün** yazarının, Lenin'in «eleştiri özgürlüğü» konusunda yazdıklarını öne sürebileceği, işte bu hiç beklene mezdi. Ama «ne yazık ki» **Ürün** yazarı bu beklenmedik işi yapmış.

Bilindiği üzere 1900'lerde Bernstein ve izinde gidenler **Marksizmin** devrimci özünün yoksayılmasını açıkça talep e-

den ve böylece revize edilmesini haklı göstermeye yönelik bir «eleştiri» sürdürmekteydiler. Bunların Rusya'daki temsilcileri «eleştiri özgürlüğü» sloganıyla ortaya çıkmışlardı ve Lenin bunlara karşı şiddetli bir mücadele sürdürmüş, ekonomist içeriklerini açıklamıştı.

İşte Bay Mercan, **Birikim**'in genel olarak Çin - Sovyet kutupsallığının ve özel olarak SSCB'nin eleştirilmesi zorunluluğunu öne süren tezi ile **Marksizmin** özünü eleştiren Bernstein'ci «eleştiri özgürlükçü»lerinin sözlerini eş sayıyor.

Bay Mercan; eleştiri sözcüğünden yararlanarak yaptığı bu benzetmeyle, tahrifçiliğin ibret verici bir örneğini sunmuş oluyor ve anlayışının apaçık sakatlığına, okurlarına yalan söylemek gibi ahlâkî bir zaaf daha ekliyor.

1900'lerdeki durumla günümüz arasında bir paralellik kurarak herkes, **Ürün**'ün temsil ettiği anlayışın tezleri ve fiiliyle tam da «eleştiri özgürlükçüleri»nin konumunda olduğunu görür Bay Mercan. «Teorik doktrinerlik»le suçladıklarınız, sizlerin tez ve eylemlerine karşı Marksizmin temelini, özünü savunuyorlar. Bunlar; sizin tez ve eylemlerinize bırakınız eleştirmeyi, açıkça uzaklaştığınız Marksizmi öne sürüyorlar ve bu yüzden sizin tarafınızdan «doktrinerlik»le suçlanıyorlar.

Eleştirdiğimiz ve eleştireceğimiz SBKP'nin ve sizin tezlerinizdir. Bu eleştiriye de Marksizmin temel tezleri ışığında yapıyoruz

ve siz inanmasanız da bu tezlerde günümüzün sorunlarını açıklayacak bir perspektif vardır.

Bay Mercan, **Ürün** okurlarının bu yazı üzerine **Ne yapmalı'yı** açıp, «eleştiri özgürlüğü» sorununu öğrenmek isteyebileceklerini düşünmemiş midir? Yoksa okurlarının bu kitabı okusalar bile Bay Mercan'ın yaptığı benzetmenin tam tersine olduğunu anlamayacaklarını mı sanmıştır?

Her ikisi de mümkün. **Ürün** okurlarına biz tavsiye ediyoruz. Son derece öğreticidir bu «eleştiri özgürlüğü» konusu. **Ürün**'ün savunageldiği tezleri benimsemiş okurlar, bu bölümü ve tüm Bernstein'ci tezleri ve onlara karşı verilen mücadeleyi iyice bir okumalıdır. Sanırsız o zaman Bay Mercan'ın kasten yaptığı tahrifin —eğer kasten yapmadıysa onun kadar vahim bir anlam noksanının— neyi gizlediğini ve **Ürün**'ün savunageldiği tezlerin kökenini göreceklerdir.

BİR AÇIKLAMA

13 Kasım 1977'de Vatan Partisi ile Türkiye Emekçi Partisi, sosyalist hareketteki birçok grubu ve bu arada da **Birikim** dergisinin de çağrıldığı bir toplantı tertiplenildi.

Çağrısı yapmak üzere gelen Vatan Partisi temsilcisine, bu gibi toplantıların somut, olumlu bir adım olabilmesi için asil olarak çağrılan partilerin ve grupların katılmasının gerekli

olduğu, **Birikim** dergisi olarak bizim bu toplantıya katılmamızın çağrının amacına varmasına yeterli olamayacağı söylenildi.

Bir-iki gün sonraki karşılıklı konuşmada, yine bu parti temsilcisi, TİP ve **Ürün** dergisi hariç, diğer siyasal parti ve grupların prensip olarak katılma kararında olduklarını söyledi. Biz de eğer durum böyleyse dergi olarak toplantıya katılacağımızı belirttik.

Ancak toplantının yapılacağı günün arefesinde VP ve TEP dışında hiçbir partinin ve birçok grubun toplantıya katılmayacaklarını öğrendik. Bu durumda toplantının bir sonuca varması için gerekli ilk koşul oluşmaması demektir. Bu nedenle de dergi olarak toplantıya katılmadık.

Durum bu iken sözkonusu toplantıya ilişkin olarak VP'nin yayın organı olan Sosyalist gazetesinde, **Birikim** dergisinin «TİP ve **Ürün** katılmadığı için» bu toplantıya gelmediği yazılmıştır. Toplantıda konuşan VP temsilcisi de orada bulunanlara durumu böyle açıklamıştır.

VP temsilcisinin bu gerçek dışı beyana neden gerek duyduğu konumuz değil. **Birikim**'in TİP ve **Ürün** konusunda tavrını bu dergi okuyucuları bilir. VP temsilcisi de herhalde bilmelidir. Ama buna karşın kendisiyle yapılan konuşma tam tersi bir nitelikteyken, böyle bir çarpıtmaya gerek duyuyorsa, bu, en azından üçüncü bir zaaftır.